

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΜΟΙΒΩΝ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Λιανός Θ.

Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη

Οι παράγοντες που επιδρούν σημαντικά επί του ύψους των αμοιβών των μεταναστών είναι οι εξής: (α) ο χρόνος παραμονής στην Ελλάδα (β) η σταθερότητα της απασχόλησης, (γ) το εάν ο μετανάστης κάνει την ίδια εργασία στην Ελλάδα όπως στην πατρίδα του (δ) το φύλο (οι άνδρες έχουν υψηλότερες αμοιβές), (ε) το επίπεδο εκπαίδευσης αλλά μόνον για όσους έχουν μεταπτυχιακές σπουδές, (στ) η απόκτηση δεξιοτήτων στην Ελλάδα αλλά μόνον για όσους έχουν αποκτήσει «πολύ λίγες» ή «πάρα πολλές» δεξιότητες, και (ζ) το καθεστώς απασχόλησης (οι εργοδότες και ενδεχομένως οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν μεγαλύτερη αμοιβή απ' ό,τι οι μισθωτοί).

Από την ανάλυση προκύπτει ότι είναι ενδεχόμενο μέσα στην δευτερεύουσα αγορά εργασίας των μεταναστών (σύμφωνα με τη δυϊκή αγορά εργασίας) να έχει αναπτυχθεί μια δεύτερη μορφή δυϊσμού μεταξύ των μεταναστών όπου ένα μέρος έχει ενταχθεί κατά τρόπο μόνιμο και συστηματικό με την αγορά εργασίας ενώ ένα μέρος.

ANALYSIS OF MIGRANTS' EARNINGS

Lianos T.

Economic University of Athens

Abstract

This paper presents the results of a Mincerian analysis of earnings of immigrants to Greece. According to the regression results, the factors affecting the level of earnings of immigrants are the length of time in Greece, the stability of employment, doing the same job as in the country of origin, sex, the level of education, the acquisition of skill while in Greece and the type of employment (wage earners vs self-employed). From the analysis emerges the possibility of a dual labor market among immigrants.

Λέξεις κλειδιά: Αμοιβή Μεταναστών, Δυϊκή Αγορά Εργασίας.

Key words: migrant earnings, dual labour market.

1. Εισαγωγή

Στο άρθρο αυτό εξετάζουμε τους παράγοντες που προσδιορίζουν το επίπεδο των αμοιβών των μεταναστών και παρουσιάζουμε τις οικονομετρικές εκτιμήσεις ορισμένων συναρτήσεων από τις οποίες προκύπτει ποιοι παράγοντες είναι σημαντικοί για τα δεδομένα του δείγματος που χρησιμοποιούμε.

Η βάση των στατιστικών εκτιμήσεων που παρουσιάζουμε είναι η γνωστή **συνάρτηση αμοιβών** του Mincer (1974) και αναπτύχθηκε στα πλαίσια της θεωρίας του ανθρωπίνου κεφαλαίου (Becker, 1964 και Schultz, 1961) και χρησιμοποιήθηκε με διάφορες επεκτάσεις από άλλους ερευνητές. Οι παλαιότερες μελέτες των Chiswick (1978, 1991) Chiswick και Miller (1995) και Borjas (1982, 1985, 1989) και οι πιο πρόσφατες των Bell (1997), Kee (1995), Liu, Zhag και Chong (2002) και Wilkins (2003) βασίζονται όλες στη προσέγγιση των

αμοιβών στο πλαίσιο της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου με επεκτάσεις που είναι αναγκαίες για να συμπεριλάβουν άλλους παράγοντες που επηρεάζουν την παραγωγική ικανότητα των μεταναστών.

2. Προσδιοριστικοί Παράγοντες των Αμοιβών των Μεταναστών

Οι μηνιαίες αμοιβές είναι το γινόμενο της ημερήσιας αμοιβής επί τον αριθμό των ημερών απασχόλησης κατά τη διάρκεια του μήνα. Τα στοιχεία του δείγματος που αναλύουμε περιλαμβάνουν τις μηνιαίες αμοιβές, αλλά όχι τις ημέρες απασχόλησης, και συνεπώς αυτή η σημαντική πηγή μεταβλητικότητας των αμοιβών δεν μπορεί να εξετασθεί. Επιπλέον, η έλλειψη των στοιχείων για τις ημέρες απασχόλησης μπορεί να οδηγεί σε μεροληψία εξειδίκευσης των εκτιμήσεων ορισμένων συντελεστών. Ένας τρόπος περιορισμού αυτής της μεροληψίας είναι να εξαιρεθούν από τις οικονομετρικές εκτιμήσεις οι παρατηρήσεις με πολύ μικρές αμοιβές δεδομένου ότι κατά πάσα πιθανότητα οι αμοιβές, αυτές οφείλονται σε μικρό αριθμό ημερών απασχόλησης. Ένας άλλος τρόπος παράκαμψης του προβλήματος που προέρχεται από την έλλειψη στοιχείων για τις ημέρες απασχόλησης είναι να λάβουμε υπόψη εκείνους μόνο τους μετανάστες οι οποίοι δήλωσαν ότι έχουν σταθερή απασχόληση, και η διακύμανση των ημερών απασχόλησης μηνιαίας πρέπει να είναι μικρή. Στις εκτιμήσεις που παρουσιάζουμε παρακάτω, χρησιμοποιούμε και τους δύο αυτούς τρόπους.

Η ανάλυση των αμοιβών εξ εργασίας στο πλαίσιο της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου βασίζεται στην εξίσωση

$$\ln Y = \ln Y_0 + \alpha_1 S + \alpha_2 T + \alpha_3 T^2 + \varepsilon$$

όπου $\ln Y$ είναι ο λογάριθμος της αμοιβής, S είναι το επίπεδο εκπαίδευσης, T είναι τα χρόνια της εμπειρίας στην αγορά εργασίας και ε είναι όρος των τυχαιών διαταραχών (Mincer 1974, Chiswick 1978). Στην εξίσωση αυτή μπορούν να προστεθούν άλλες μεταβλητές ανάλογα με την εξεταζόμενη περίπτωση. Σε σχέση με το δείγμα που εξετάζουμε πρέπει να ληφθούν και για την εφαρμογή του υποδείγματος αυτού, αλλά και για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων τα εξής: Πρώτον, το επίπεδο εκπαίδευσης των μεταναστών που είχε συμπληρωθεί στη χώρα προέλευσης μπορεί να περιέχει σημαντικές ουσιαστικές διαφορές, δεδομένου ότι οι μετανάστες προέρχονται από πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους χώρες. Για το λόγο αυτό είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη και οι γνώσεις και δεξιότητες που οι μετανάστες απέκτησαν, κατά δήλωσή τους, στην Ελλάδα κατά την παραμονή τους εδώ. Δεύτερον, τα χρόνια της εμπειρίας των μεταναστών στη χώρα προέλευσης είναι άγνωστη και γνωρίζουμε μόνο το χρόνο παραμονής τους στην Ελλάδα που μπορεί να θεωρηθεί και ως χρόνος επαγγελματικής εμπειρίας και ως τρόπος εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Η γνώση της ελληνικής γλώσσας είναι σημαντική διότι, εκτός εξαιρέσεων (όπως π.χ. για μουσικούς και αθλητές), επιτρέπει τη μεταφορά επαγγελματικών γνώσεων και εμπειριών στη νέα τους απασχόληση. Για τον λόγο αυτό έχουμε χρησιμοποιήσει στις εκτιμήσεις μια ψευδομεταβλητή που δείχνει αν οι μετανάστες ασκούν στην Ελλάδα το ίδιο επάγγελμα που ασκούσαν στην πατρίδα τους και μια άλλη ψευδομεταβλητή που δείχνει με ποια συχνότητα χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα. Τρίτον, η παραπάνω συνάρτηση αμοιβών αγνοεί τις βραχυχρόνιες επιδράσεις επί των αμοιβών της εργασίας που μπορεί να προέλθουν από βραχυχρόνιες μεταβολές της ζήτησης των διαφόρων επαγγελματιών ή από ταχείες μεταβολές στη διάρθρωση της οικονομίας και συνεπώς στη δομή των επαγγελματιών. Οι μετανάστες είναι πολύ πιθανόν, τουλάχιστον στην αρχή της παραμονής τους στην Ελλάδα, να επιλέγουν θέσεις απασχόλησης όχι με βάση την εκπαίδευση τους και την εμπειρία τους, αλλά με βάση την διάρθρωση των αμοιβών που αντιμετωπίζουν. Αυτή η επιλογή μπορεί να οφείλεται είτε στην άγνοια της ελληνικής γλώσσας που δεν τους επιτρέπει να ασκήσουν το επάγγελμά τους είτε σε αδυναμία απόκτησης της απαιτούμενης από τη νομοθεσία άδειας εργασίας. Για τον λόγο αυτό έχουμε χρησιμοποιήσει ψευδομεταβλητές που δείχνουν την επίδραση του κλάδου οικονομικής δραστηριότητας στις αμοιβές.

Οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση που ακολουθεί και οι ορισμοί τους είναι οι εξής:

2.1 Επίπεδο εκπαίδευσης.

Η μεταβολή αυτή περιλαμβάνει τα εξής επτά επίπεδα: δημοτική εκπαίδευση (μέχρι και έξι χρόνια), μερικές τάξεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (μέχρι εννέα χρόνια), τεχνική ή επαγγελματική εκπαίδευση επιπέδου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, λύκειο, μερικά έτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και μεταπτυχιακές σπουδές. Έτσι έχουμε τις ψευδομεταβλητές

ΕΚΠ1 = 1 για το πρώτο επίπεδο
= 0 διαφορετικά

⋮

ΕΚΠ7 = 1 για το έβδομο επίπεδο
= 0 διαφορετικά

Η επίδραση της εκπαίδευσης επί των αμοιβών αναμένεται να είναι θετική.

2.2 Γνώσεις αποκτηθείσες στη δουλειά.

Οι εναλλακτικές απαντήσεις είναι «καθόλου», «πολύ λίγες», «λίγες», «πολλές» και «πάρα πολλές». Επί τη βάση αυτών των απαντήσεων σχηματίστηκαν οι εξής πέντε ψευδομεταβλητές:

ΕΠΙΔΕΞ1 = 1 αν δεν απεκτήθησαν επιπλέον δεξιότητες/προσόντα
= 0 διαφορετικά

⋮

ΕΠΙΔΕΞ5 = 1 αν απέκτησαν πάρα πολλές δεξιότητες/προσόντα
= 0 διαφορετικά

Η προσδοκία είναι ότι όσο περισσότερες επιπλέον δεξιότητες και προσόντα αποκτά ένας μετανάστης τόσο περισσότερες είναι οι ευκαιρίες για βελτίωση της αμοιβής του και των πιθανοτήτων απασχόλησης.

2.3 Γνώση της Ελληνικής γλώσσας.

Στους μετανάστες του δείγματος ετέθη η ερώτηση «πόσο συχνά μιλάτε την ελληνική γλώσσα» και οι εναλλακτικές απαντήσεις ήταν «σχεδόν καθόλου», «σπάνια», «μερικές φορές», «συχνά» και «σχεδόν πάντα». Επί της βάσει των απαντήσεων σχηματίστηκαν οι εξής πέντε ψευδομεταβλητές.

ΕΛΛ1 = 1 όταν η απάντηση είναι «σχεδόν ποτέ»
= 0 διαφορετικά

⋮

ΕΛΛ5 = 1 όταν η απάντηση είναι «σχεδόν πάντα»
= 0 διαφορετικά

Αναμένεται η γνώση και χρήση της ελληνικής γλώσσας να σχετίζεται θετικά με τις

μηνιαίες αμοιβές.

2.4. Χρόνος Παραμονής στην Ελλάδα.

Είναι φανερό ότι αν η διαδικασία ενσωμάτωσης στην αγορά εργασίας απαιτεί χρόνο, τα πλεονεκτήματα της κατανέμονται ανάλογα με τη διάρκεια του χρόνου παραμονής και συνεπώς αναμένεται οι αμοιβές να είναι ανάλογες προς το χρόνο παραμονής στην Ελλάδα. Ο χρόνος παραμονής (ΧΡΟΝΠΑΡ) μετράται σε μήνες.

2.5. Σταθερότητα Απασχόλησης.

Η σταθερότητα της απασχόλησης μπορεί να συνδέεται με το ύψος των αμοιβών για δύο λόγους. Πρώτον, η σταθερότητα απασχόλησης μπορεί να σημαίνει και περισσότερες ημέρες απασχόλησης στη διάρκεια του μήνα και άρα μεγαλύτερες αμοιβές. Δεύτερον, η σταθερότητα απασχόλησης συνεπάγεται προϋπηρεσία και τα εξ' αυτής πλεονεκτήματα καθώς επίσης και καλλίτερη, αξιολόγηση των προσόντων και ικανοτήτων του εργαζόμενου από τον εργοδότη. Κατά συνέπεια, αναμένεται να υπάρχει θετική σχέση αμοιβών με τη σταθερότητα της απασχόλησης. Η σταθερότητα της απασχόλησης εκφράζεται ως ψευδομεταβλητή ΣΤΑΘ όπου

ΣΤΑΘ = 1 αν η απασχόληση είναι σταθερή

= 0 διαφορετικά

2.6 Ίδια Εργασία.

Η ετεροαπασχόληση συνεπάγεται, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, αδυναμία χρησιμοποίησης των δεξιοτήτων και προσόντων τα οποία κατέχουν οι μετανάστες. Συνεπώς, όσοι απασχολούνται σε ίδιες εργασίες όπως και στη χώρα προέλευσης δεν υφίστανται τις συνέπειες της ετεροαπασχόλησης και αναμένεται να έχουν υψηλότερες αμοιβές σε σύγκριση με τους ετεροαπασχολούμενους. Η ψευδομεταβλητή που χρησιμοποιούμε (ΙΔΙΑΕΡ) είναι

ΙΔΙΑΕΡ = 1 αν η απασχόληση είναι ίδια

= 0 διαφορετική

2.7 Πολλαπλή Απασχόληση.

Η απασχόληση σε δύο (ή περισσότερες) εργασίες είναι πιθανό να επηρεάζει το ύψος των μηνιαίων αμοιβών. Εν τούτοις το αποτέλεσμα δεν είναι κατ' ανάγκη θετικό. Είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι ένα άτομο που κάνει δύο δουλειές ταυτόχρονα θα αυξήσει τις μηνιαίες του αποδοχές. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι όποιοι κάνουν δύο δουλειές ταυτόχρονα έχουν μεγαλύτερες αμοιβές από εκείνους οι οποίοι κάνουν μια μόνο δουλειά. Είναι πιθανόν η αναζήτηση δεύτερης εργασίας να οφείλεται στο ότι η αμοιβή της μιας δεν είναι ικανοποιητική και επίσης ότι οι δουλειές αυτές (η μια ή και οι δύο) είναι πρόχειρες και προσωρινές χωρίς μεγάλες αμοιβές. Η ψευδομεταβλητή που χρησιμοποιήθηκε στις εκτιμήσεις που παρουσιάζονται παρακάτω είναι ΠΟΛΛΕΣΕΡ

ΠΟΛΛΕΣΕΡ = 1 για περισσότερες από μία δουλειές

= 0 διαφορετικά

2.8 Απασχόληση κατά Κλάδο Δραστηριότητας.

Η αμοιβή της εργασίας διαφέρει μεταξύ κλάδων οικονομικής δραστηριότητας είτε για λόγους συστηματικούς (π.χ. συνθήκες εργασίας, απαραίτητα προσόντα) ή για λόγους περιστασιακούς (π.χ. παρούσα συγκυρία). Ο κλάδος απασχόλησης είναι συνεπώς ένας παράγοντας που μπορεί να διαφοροποιεί τις αμοιβές των μεταναστών. Για τους σκοπούς της παρούσας ανάλυσης χρησιμοποιήθηκαν οκτώ ψευδομεταβλητές που διαφοροποιούν τις

αμοιβές κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας. Οι ψευδομεταβλητές αυτές είναι οι εξής:

ΓΕΩΡΓΙΑ = 1 για απασχόληση στη γεωργία, κτηνοτροφία, δασοκομία

= 0 διαφορετικά

ΒΙΟΜΗΧ = 1 για απασχόληση στη βιομηχανία

= 0 διαφορετικά

ΚΑΤΑΣΚ = 1 για απασχόληση στις κατασκευές

= 0 διαφορετικά

ΕΜΠΟΡΙΟ = 1 για απασχόληση στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο,
επισκευές κλπ

= 0 διαφορετικά

ΞΕΝΟΔ = 1 για απασχόληση σε ξενοδοχεία και εστιατόρια

= 0 διαφορετικά

ΝΟΙΚΟΚ = 1 για απασχόληση σε ιδιωτικά νοικοκυριά

= 0 διαφορετικά

ΝΟΙΚΟΚ = 1 για απασχόληση σε υγείας και πρόνοιας

= 0 διαφορετικά

ΚΟΙΝ = 1 για απασχόληση σε δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών

υπέρ του κοινωνικού συνόλου και υπηρεσιών κοινωνικού και ατομικού χαρακτήρα

= 0 διαφορετικά

Οι άλλοι κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας όπως π.χ. παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και ύδατος, μεταφορές, χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Εκπαίδευση κλπ, απασχολούν πολύ μικρό αριθμό μεταναστών η καθεμιά και αποτελούν τη βάση σύγκρισης

2.9 Αυτοαπασχολούμενοι και Εργοδότες.

Ο μεγαλύτερος αριθμός των μεταναστών στην Ελλάδα εργάζονται ως μισθωτοί. Ένας σημαντικός όμως αριθμός εξ αυτών είναι αυτοαπασχολούμενοι και εργοδότες, δηλ. έχουν αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα είτε εργαζόμενοι δι' ίδιο λογαριασμό ή αναλαμβάνοντας οικονομική δραστηριότητα ως εργοδότες. Στις δύο αυτές περιπτώσεις το εισόδημα περιλαμβάνει όχι μόνο την αμοιβή της εργασίας αλλά και την απόδοση του χρησιμοποιούμενου (έστω και μικρού) κεφαλαίου καθώς και την αμοιβή για την επιχειρηματική δραστηριότητα και την ανάληψη του κινδύνου. Για τον λόγο αυτό έχουμε σχηματίσει δύο ψευδομεταβλητές οι οποίες διαφοροποιούν τις αμοιβές των αυτοαπασχολούμενων και των εργοδοτών έναντι των αμοιβών των μισθωτών. Οι ψευδομεταβλητές αυτές είναι

ΑΥΤΟΑΠΑΣΧ = 1 για τους αυτοαπασχολούμενους

= 0 διαφορετικά

ΕΡΓΟΔ = 1 για τους εργοδότες

= 0 διαφορετικά

2.1 Φύλο.

Οι διαφορές αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών μπορεί να οφείλονται σε πολλούς παράγοντες. Παραδείγματος χάριν, το γεγονός ότι στις κατασκευές απασχολούνται σχεδόν αποκλειστικά άνδρες ενώ στα ιδιωτικά νοικοκυριά σχεδόν αποκλειστικά γυναίκες μπορεί να συνεπάγεται σημαντικές διαφορές στις αμοιβές τους. Επίσης ο βαθμός και η συχνότητα συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι πιθανόν να είναι διαφορετικός απ' ότι των ανδρών. Ακόμη το ενδεχόμενο διακρίσεων στην αγορά εργασίας μπορεί να διαφοροποιεί τις αμοιβές εξ εργασίας. Η ψευδομεταβλητή ΦΥΛΟ που χρησιμοποιούμε ορίζεται ως εξής:

$$\begin{aligned}\text{ΦΥΛΟ} &= 1 \text{ για γυναίκες} \\ &= 0 \text{ για άνδρες}\end{aligned}$$

2.11 Οικογενειακή Κατάσταση.

Η οικογενειακή κατάσταση του ατόμου είναι πιθανόν να επηρεάζει τη θέση του στην αγορά εργασίας. Όσοι είναι έγγαμοι, κυρίως οι άνδρες, φαίνεται ότι έχουν μεγαλύτερη και μονιμότερη σύνδεση με την αγορά εργασίας, έχουν μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, μεγαλύτερο ενδιαφέρον για εκπαίδευση σε γνώσεις και δεξιότητες σχετικές με την αγορά και εντονότερα κίνητρα για βελτίωση της οικονομικής της κατάστασης. Κατά συνέπεια, οι έγγαμοι, γενικά, είναι πιθανόν να έχουν μεγαλύτερες αμοιβές. Η ψευδομεταβλητή που χρησιμοποιούμε στην οικονομετρική ανάλυση είναι:

$$\begin{aligned}\text{ΕΓΓΑΜΟΙ} &= 1 \text{ για τους έγγαμους μετανάστες} \\ &= 0 \text{ για άγαμους, διαζευγμένους και εν διαστάσει}\end{aligned}$$

2.12 Άλλες Μεταβλητές.

Για την ανάλυση των προσδιοριστικών παραγόντων των αμοιβών των μεταναστών εξετάσαμε ακόμη τις εξής μεταβλητές: το χρόνο παραμονής στο τετράγωνο, την ηλικία, τη χώρα προέλευσης (Αλβανοί έναντι των υπολοίπων) και τον τόπο εγκατάστασης (Αττική έναντι των άλλων περιοχών). Σ' όλες τις οικονομετρικές εκτιμήσεις οι μεταβλητές αυτές ήταν στατιστικά ασήμαντες και για το λόγο αυτό δεν περιλαμβάνονται στις τελικές εκτιμήσεις που παρουσιάζονται παρακάτω.

3. Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων

Τα αποτελέσματα των οικονομετρικών εκτιμήσεων παρουσιάζονται στον Πίνακα 1. Ο Πίνακας αυτός παρουσιάζει αποτελέσματα των εκτιμήσεων οι οποίες βασίστηκαν στο σύνολο των παρατηρήσεων όλων των μεταναστών οι οποίοι είχαν δηλώσει ότι είχαν εργασία και ότι το μηνιαίο εισόδημά τους ήταν μεγαλύτερο από πενήντα ευρώ. Όμως, είναι προφανές ότι μηνιαίο εισόδημα ύψους πενήντα, εκατό, διακοσίων ή τριακοσίων ευρώ υποδεικνύει περιστασιακή μόνο σχέση με την αγορά εργασίας, είτε λίγες μέρες τον μήνα, είτε λίγες ώρες την ημέρα, είτε και τα δύο. Για τον λόγο αυτό έχουμε περιορίσει το δείγμα να περιλαμβάνει άτομα με μηνιαίο εισόδημα άνω των 500 ευρώ.

Από την εξίσωση των αποτελεσμάτων του Πίνακα 1 φαίνεται ότι ορισμένες μεταβλητές είναι σημαντικές σε όλες τις εκτιμήσεις. Ο χρόνος παραμονής στην Ελλάδα έχει σημαντικό και θετικό αποτέλεσμα επί των αμοιβών, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι οι παλαιότεροι μετανάστες έχουν, γενικά, υψηλότερες αμοιβές από όσους μετανάστευσαν στην Ελλάδα πιο πρόσφατα. Δεδομένου ότι η εξηρημένη μεταβλητή (μηνιαίες αμοιβές) είναι εκφρασμένη σε λογάριθμο, ο συντελεστής κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής μετρά την ποσοστιαία μεταβολή των αμοιβών για δεδομένη μεταβολή της ανεξάρτητης. Έτσι, για κάθε αύξηση της διάρκειας παραμονής στην Ελλάδα κατά ένα μήνα, οι αμοιβές αυξάνονται κατά 0.1% ή κατά 1,2% κατ' έτος (και κατά 0.2% και 2.4% αντίστοιχα για την παλινδρόμηση (3)). Είναι λογικό να υποθέσει κανείς ότι οι

αμοιβές δεν μπορούν να αυξάνονται κατά ένα σταθερό ποσοστό και ότι μάλλον το ποσοστό αύξησης θα μειώνεται καθώς αυξάνει ο χρόνος παραμονής. Όμως, το τετράγωνο του χρόνου παραμονής που χρησιμοποιήσαμε ως ανεξάρτητη μεταβλητή στις εκτιμήσεις είχε συντελεστή αρνητικό αλλά στατιστικά ασήμαντο.

Το επίπεδο εκπαίδευσης έχει θετική και σημαντική επίδραση στις αμοιβές των μεταναστών μόνο όταν αντιστοιχεί σε μεταπτυχιακές σπουδές. Στα χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης οι αμοιβές δεν διαφέρουν σημαντικά. Είναι πιθανόν, όσοι έχουν μεταπτυχιακές σπουδές να μπορούν να επιτυγχάνουν ευκολότερα αναγνώριση των τίτλων τους για την ελληνική αγορά εργασίας έναντι των άλλων μεταναστών και έτσι να αποκτούν πρόσβαση σε καλλίτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Από τους συντελεστές παλινδρόμησης της ψευδομεταβλητής ΕΚΠ7 προκύπτει ότι ο μεταπτυχιακός τίτλος σπουδών αυξάνει τις αμοιβές κατά 59% - 69%.

Από τις ψευδομεταβλητές που εκφράζουν την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων κατά την παραμονή στην Ελλάδα, στατιστικά σημαντικές και θετικές είναι εκείνες που αντιστοιχούν σε απόκτηση «πολύ λίγων» και «πέρα πολλών»: Η απόκτηση στοιχειωδών (πολύ λίγων) γνώσεων μπορεί να είναι αναγκαία για την απασχόληση σε διάφορα επαγγέλματα και η απόκτηση πάρα πολλών γνώσεων μπορεί να είναι αναγκαίες για την άσκηση εξειδικευμένων εργασιών. Και στις δύο περιπτώσεις οι αμοιβές αυξάνονται έναντι εκείνων που δήλωσαν ότι δεν απέκτησαν πρόσθετη γνώση. Εκείνο που είναι δύσκολο να ερμηνευθεί είναι η έλλειψη σημαντικότητας των ενδιάμεσων επιπέδων απόκτησης γνώσης, δηλ. «λίγες» και «πολλές». Ίσως τα αποτελέσματα αυτά να οφείλονται στην υποκειμενικότητα των εκτιμήσεων των ατόμων.

Η ψευδομεταβλητή που εκφράζει την εργασιακή κατάσταση, αν δηλ. το άτομο είναι εργοδότης ή όχι, είναι στατιστικά σημαντική και θετική σ' όλες τις περιπτώσεις. Οι εργοδότες έχουν αμοιβές που υπερβαίνουν τις αμοιβές των μισθωτών κατά 40% περίπου. Σ' αντίθεση με τους εργοδότες, οι αυτοαπασχολούμενοι δεν φαίνεται να υπερέχουν στις αμοιβές των μισθωτών εκτός της περίπτωσης που οι αμοιβές υπερβαίνουν τα 500 ευρώ. Μέσα στην ομάδα των καλλίτερα αμειβόμενων, οι αυτοαπασχολούμενοι υπερέχουν των μισθωτών κατά 9% περίπου.

Σημαντική και θετική επίδραση επί των αμοιβών έχει η απασχόληση σε σταθερή θέση εργασίας, πιθανότατα διότι δεν υφίστανται απώλεια των ημερών απασχόλησης και του αντίστοιχου εισοδήματος. Το ίδιο ισχύει και για την ψευδομεταβλητή που εκφράζει το φύλο. Οι γυναίκες έχουν αμοιβές που είναι χαμηλότερες των ανδρών κατά 14%-18% περίπου.

Οι υπόλοιπες μεταβλητές δεν φαίνεται να έχουν συστηματική επίδραση επί των αμοιβών των συντελεστών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η χρήση της ελληνικής γλώσσας είναι στατιστικά ασήμαντος παράγοντας σ' όλες τις περιπτώσεις πλην μιας. Αυτό, οφείλεται, κατά πάσα πιθανότητα, στη συσχέτιση μεταξύ της συχνότητας της χρήσης της ελληνικής γλώσσας και του χρόνου παραμονής στην Ελλάδα. Ο συντελεστής συσχέτισης των δύο αυτών μεταβλητών είναι $\rho = 0,46$ και σημαντικός. Οι ψευδομεταβλητές που αντιστοιχούν στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας είναι γενικώς στατιστικά ασήμαντοι με εξαίρεση τον κλάδο των κατασκευών (με θετικό πρόσημο) και τον κλάδο Υγείας και Πρόνοιας (με αρνητικό πρόσημο). Όμως, όταν από το δείγμα εξαιρεθούν τα άτομα που έχουν δηλώσει μηνιαίο εισόδημα κάτω των 500 ευρώ, ο κλάδος απασχόλησης δεν έχει επίδραση στο ύψος των αμοιβών. Η ψευδομεταβλητή που εκφράζει την οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών, αν δηλ. είναι έγγαμοι ή όχι, είναι ασήμαντη σε όλες τις περιπτώσεις. Το ίδιο ισχύει και για τους μετανάστες οι οποίοι απασχολούνται σε πολλές εργασίες. Τέλος, όσοι απασχολούνται σε όμοιες εργασίες όπως στη χώρα από την οποία προέρχονται έχουν μεγαλύτερες αμοιβές.

Επιπλέον των μεταβλητών που περιλαμβάνονται στις εκτιμήσεις του Πίνακα 1 εξετάσαμε δύο ακόμη μεταβλητές, την χώρα προέλευσης και την ηλικία των μεταναστών. Ως προς τη χώρα προέλευσης εξετάσαμε το ενδεχόμενο να υπάρχει διαφορά αμοιβών μεταξύ Αλλανών μεταναστών που αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα και των υπολοίπων. Η ψευδομεταβλητή που χρησιμοποιήθηκε ήταν σ' όλες τις εκτιμήσεις στατιστικά ασήμαντη. Ως

προς την ηλικία, η επίδραση της επί των αμοιβών δεν μπορεί να ανιχνευθεί διότι σχετίζεται στενά με τον χρόνο παραμονής στην Ελλάδα. Ο συντελεστής συσχέτισης μεταξύ των δύο μεταβλητών είναι 0.45%. Στις εκτιμήσεις του Πίνακα 1 παρουσιάζεται ως ανεξάρτητη μεταβλητή ο χρόνος παραμονής στην Ελλάδα διότι έχει σαφέστερη οικονομική ερμηνεία.

Πίνακας 1. Εκτιμήσεις Συναρτήσεων Αμοιβών Μεταναστών ($\ell_n Y$)

Μεταβλητές	Σύνολο $Y > 50$ (1)		$Y > 500$ (2)		Σύνολο $Y > 50$ (σταθερή εργασία) (3)	
	Συντελεστής	t	Συντελεστής	t	Συντελεστής	t
Σταθερό	5,99	31,9	6,26	33,19	6,05	30,94
ΦΥΛΟ	-0,17**	3,27	-0,14**	2,70	-0,18**	0,28
ΕΓΓΑΜΟΙ	0,04	1,03	0,07	1,73	0,07	1,74
ΧΡΟΝΠΑΡ	0,001**	4,57	0,001**	0,69	0,002**	4,76
ΣΤΑΘ	0,20**	4,29	0,10**	2,00	-	-
ΠΟΛΛΕΣΕΡ	-0,04	0,97	-0,007	0,18	-0,05	1,12
ΙΔΙΑΕΡ	0,12**	2,25	0,76**	2,95	0,06	1,09
ΕΚΠ2	-0,05	0,55	-0,02	0,23	0,02	0,28
ΕΚΠ3	-0,005	0,06	0,007	0,07	0,08	0,78
ΕΚΠ4	0,04	0,47	0,06	0,69	0,13	1,50
ΕΚΠ5	-0,01	0,13	-0,02	0,18	0,03	0,33
ΕΚΠ6	0,06	0,69	0,03	0,39	0,10	1,10
ΕΚΠ7	0,59**	4,82	0,48*	4,06	0,69**	5,40
ΓΕΩΡΓΙΑ	0,02	0,21	0,02	0,21	0,21	1,63
ΒΙΟΜΗΧ	0,01	0,13	-0,08	0,99	0,04	0,49
ΚΑΤΑΣΚ	0,15**	2,14	0,11	1,55	0,19*	2,44
ΕΜΠΟΡΙΟ	0,02	0,24	-0,006	0,08	0,08	0,96
ΞΕΝΟΔ	0,15*	1,85	0,10	1,30	0,14	1,65
ΝΟΙΚΟΚ	-0,08	0,89	-0,06	0,69	-0,01	0,14
ΥΓΕΙΑ	-0,21**	2,48	-0,13	1,39	-0,22**	2,51
ΚΟΙΝ	0,10	0,10	0,04	0,48	0,17	1,83
ΕΛΛ2	0,10	0,58	0,05	0,30	0,25	1,41
ΕΛΛ3	0,25	1,63	0,26	1,65	0,37**	2,20
ΕΛΛ4	0,24	1,62	0,14	0,92	0,29	1,78
ΕΛΛ5	0,22	1,47	0,09	0,62	0,26	1,70
ΕΠΙΔΕΞ2	0,25**	3,65	0,18**	2,79	0,18**	2,45
ΕΠΙΔΕΞ3	0,13	0,24	0,05	0,81	-0,08	1,33
ΕΠΙΔΕΞ4	0,07	1,37	0,07	1,43	0,06	0,03
ΕΠΙΔΕΞ5	0,16**	2,32	0,14**	2,13	0,15*	1,98
ΑΥΤΟΑΠΑΣΧ	0,05	1,04	0,09*	1,82	0,05	0,90
ΕΡΓΟΔ	0,41**	3,24	0,42**	3,60	0,35**	2,81
R ² adj	0,43		0,38		0,45	
Παρατηρήσεις	329		266		267	

3.1 Διύσμος στην Αγορά Εργασίας των Μεταναστών

Στην οικονομική βιβλιογραφία της μετανάστευσης είναι γνωστή η θεωρία της «δ्वιικής αγοράς εργασίας» (dual labor market) του Michael Piore (1979). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες κοινωνίες δημιουργούνται θέσεις εργασίας στις οποίες οι εργαζόμενοι των κοινωνιών αυτών αρνούνται να απασχοληθούν. Αυτές οι θέσεις εργασίας είναι θέσεις χαμηλής παραγωγικότητας και χαμηλής αμοιβής, ασταθείς, με χαμηλό κοινωνικό κύρος και χωρίς προοπτική οικονομικής και κοινωνικής ανόδου. Με άλλα λόγια, στις βιομηχανικές κοινωνίες δημιουργείται μια διάθρωση στη ζήτηση εργασίας για την οποία δεν υπάρχει αντίστοιχη προσφορά από τον εθνικό πληθυσμό της χώρας. Έτσι, στις βιομηχανικές ανεπτυγμένες κοινωνίες δημιουργείται μια δευτερεύουσα αγορά εργασίας με τα χαρακτηριστικά που αναφέραμε πιο πάνω και στην οποία η ζήτηση υπερβαίνει την προσφορά. Η υπερβάλλουσα ζήτηση στη δευτερεύουσα αγορά εργασίας δημιουργεί μια μόνιμη ανάγκη για μετανάστες οι οποίοι είναι πρόθυμοι να καλύψουν θέσεις εργασίας στην δευτερεύουσα αγορά. Σύμφωνα με τη θεωρία του διύσμου της αγοράς εργασίας, η διεθνής μετανάστευση εξηγείται επί τη βάση της διάρθρωσης της ζήτησης εργασίας, στις βιομηχανικές αναπτυγμένες κοινωνίες, της άρνησης της τοπικής προσφοράς εργασίας ν' ανταποκριθεί σ' αυτή τη ζήτηση και την προθυμία των μεταναστών να καλύψουν τα κενά.

Από τα στοιχεία του δείγματος που εξετάσαμε σ' αυτή την εργασία προκύπτει το ενδεχόμενο να υπάρχει μια πρόσθετη μορφή διύσμου μέσα στην δευτερεύουσα εργασία που καλύπτουν οι μετανάστες. Όπως είδαμε πιο πάνω, η μέση μηνιαία αμοιβή των μεταναστών είναι 808 ευρώ. Η μέση ακαθάριστη μηνιαία αμοιβή εργασίας (μισθός συν εισφορά) για το σύνολο των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα για το 2006 ήταν περίπου 1500 ευρώ, σαφώς πολύ μεγαλύτερη από τη μέση αμοιβή των μεταναστών. Αλλά και μεταξύ των μεταναστών, οι διαφορές των αμοιβών είναι σημαντικές. Από τα στοιχεία του δείγματος φαίνεται ότι υπάρχει μια αναλογία μεταναστών, περίπου 22%, που έχουν μηνιαίες αποδοχές 500 ευρώ ή χαμηλότερες και μια αναλογία 10% περίπου έχει εισοδήματα κάτω των 400 ευρώ μηνιαίως. Ο πίνακας 6.2 παρουσιάζει ορισμένα μεγέθη και αναλογίες χαρακτηριστικών των μεταναστών κατά τις δύο ομάδες εισοδημάτων, δηλαδή $Y > 500$ και $Y \leq 500$ ευρώ. Από τον πίνακα αυτό φαίνεται ότι οι μετανάστες με εισόδημα ίσον προς ή κάτω των 500 ευρώ είναι κατά μεγαλύτερη αναλογία (συγκριτικά με όσους έχουν εισόδημα άνω των 500 ευρώ) γυναίκες, έχουν λιγότερο χρόνο παραμονής στην Ελλάδα, έχουν κατά μικρότερη αναλογία σταθερή εργασία, έχουν μεγαλύτερη αναλογία εκείνων που ποτέ ή σπάνια έρχονται σε επαφή με Έλληνες και μικρότερη αναλογία εκείνων που έρχονται συχνά ή σχεδόν πάντα σε επαφή με Έλληνες, έχουν μεγαλύτερη αναλογία μεταξύ εκείνων που μιλούν ελληνικά ποτέ ή σπάνια και μικρότερη μεταξύ εκείνων που μιλούν ελληνικά συχνά ή σχεδόν πάντα, έχουν μεγαλύτερη αναλογία μεταξύ εκείνων που έχουν αποκτήσει στην Ελλάδα καθόλου έως λίγες πρόσθετες γνώσεις και δεξιότητες γλώσσας και δεξιότητες και έχουν μικρότερη αναλογία μεταξύ εκείνων που έχουν αποκτήσει αρκετές ή πολλές γνώσεις και δεξιότητες. Τέλος, μεταξύ των μεταναστών με εισόδημα κάτω των 500 ευρώ, μεγαλύτερη αναλογία έχουν οι εργαζόμενοι στον κλάδο Υγείας και πρόνοιας και σε ιδιωτικά νοικοκυριά.

Τα δεδομένα του δείγματος δεν περιλαμβάνουν την σταθερότητα συμμετοχής στην αγορά εργασίας (που είναι διαφορετικό χαρακτηριστικό από την σταθερότητα απασχόλησης), δηλαδή κατά πόσον ένας μετανάστης συμμετέχει στην αγορά εργασίας σε μόνιμη βάση ή αν η συμμετοχή τους είναι μόνο περιστασιακή. Είναι πολύ πιθανόν, σχεδόν βέβαιο, ότι αν ένα άτομο δηλώνει μηνιαίο εισόδημα 200, 300 ή ακόμη και 500 ευρώ, η συμμετοχή του στην αγορά είναι περιστασιακή ή συστηματική αλλά μερική, όπως π.χ. δύο μέρες την εβδομάδα ή τέσσερις ώρες την ημέρα, κλπ. Είναι πιθανόν ότι τα χαρακτηριστικά που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2 αποτελούν σε μεγαλύτερη αναλογία χαρακτηριστικά των μεταναστών που έχουν περιστασιακή, προσωρινή ή μερική απασχόληση. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα άτομα, των οποίων τα χαρακτηριστικά παρουσιάζονται στον Πίνακα 2, έχουν δηλώσει ότι είχαν

απασχόληση κατά την περίοδο της δειγματοληψίας. Υπάρχουν αρκετά άτομα (129) τα οποία δεν είχαν απασχόληση και συνεπώς είχαν μηδενικό εισόδημα εκείνη την περίοδο. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι τα άτομα αυτά πρέπει να θεωρηθούν ότι έχουν περιστασιακή μόνον σχέση με την αγορά εργασίας, διότι μπορεί να ήταν εκτός απασχόλησης για πολλούς άλλους λόγους, όπως π.χ. ασθένεια, αλλαγή εργοδότη, πρόσφατη είσοδο στη χώρα, προετοιμασία επιστροφής στη χώρα προέλευσης κλπ.

Πίνακας 2. Χαρακτηριστικά Μεταναστών και Διαστήματα Εισοδημάτων

Χαρακτηριστικά	Υ < 500	Υ > 500
Γυναίκες %	59	39
Έγγαμοι %	56	51
Χρόνος Παραμονής στην Ελλάδα	79 μήνες	99 μήνες
Σταθερή Εργασία %	45	65
Ιδία εργασία %	12	14
Πολλές εργασίες %	29	29
Μιλούν Ελληνικά:		
Σχεδόν ποτέ, σπάνια ή μερικές φορές %	40	28
Συχνά ή σχεδόν πάντα %	60	72
Εκπαίδευση:		
Μέχρι και δευτεροβάθμια %	69	67
Πάνω από δευτεροβάθμια %	31	33
Έχουν αποκτήσει δεξιότητες:		
Καμία, πολύ λίγες, λίγες %	60	52
Αρκετές, πολλές %	40	48
Επαγγελματική κατάσταση:		
Μισθωτός %	64	60
Αυτοαπασχολούμενος %	18	17
Εργοδότης %	2	3
Κλάδος οικονομικής δραστηριότητας:		
Γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία %	7	3
Βιομηχανία, ορυχεία %	0	8
Κατασκευές %	13	23
Εμπορία %	11	9
Ξενοδοχεία & Εσπιατόρια %	6	12
Υγεία, κοινωνικές υπηρεσίες %	18	4
Κοινωνικές ή ατομικές δραστηριότητες %	5	7
Ιδιωτικά νοικοκυριά %	23	12
Επαφή με Έλληνες:		
Ποτέ ή σπάνια %	27	12
Συχνά ή σχεδόν πάντα %	50	68

Βιβλιογραφία

- Becker, G. (1964). Human Capital, N.Y. National Bureau of Economic Research.
- Bell, B. D. (1997). "The Performance of Immigrants in the United Kingdom: Evidence from the GHS" *The Economic Journal* v.107, v.441, pp.333-344.
- Borjas, G.J. (1982). "The Earnings of Male Hispanic Immigrants in the United States" *Industrial and Labor Relations Review* v.35, no.3, pp 343-353.
- Borjas, G.J. (1985). "Assimilation, Changes in Cohort Quality and the Earnings of Immigrants" *Journal of Labor Economics* v.3, no.4, pp 463-489.

Borjas, G.J. (1989). "The Immigrant and Emigrant Earnings: A Longitudinal Study" *Economic Inquiry* : pp. 21-37.

Chiswick, B.R. (1991). "Speaking, Reading and Earnings among Low-Skilled Immigrants" *Journal of Labor Economics* v.9 no.2 pp.149-170.

Chiswick, B.R. and P.W. Miller (1995). "The Endogeneity between Language and Earnings : International Analysis" *Journal of Labor Economics* v.13, no.2, pp.246-288.

Chiswick, B.R., (1978). "The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-born Men" *Journal of Political Economy* v.86 no.5 pp.897-921.

Kee, P. (1995). "Native-Immigrant Wage Differentials in the Netherlands: Discrimination ?" *Oxford Economic Papers* v.47, no.2 pp.302-317.

Liu, P-W, J. Zhang and S-C Chong (2002). "Occupational Segregation and Wage Differentials between Natives and Immigrants : Evidence form Hong Kong" *Journal of Development Economics* v.73, pp.395-413.

Wilkins, R. (2003). "Immigrant Earnings Adjustment : The Impact of Age at Migration" *Australian Economic Papers* v.42, no.3, pp.292-315.